

Матковський Анатолій Анатолійович

*аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАХИСТ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Під час збройної агресії однієї держави проти іншої, гостро постає питання щодо захисту прав, як населення, так і окремої людини, які були порушені, внаслідок таких дій. До порушуваних прав людини внаслідок збройної агресії можуть належати: право людини на життя, право людини на свободу та особисту недоторканність, право людини на повагу до приватного та сімейного життя, право людини на ефективний правовий захист, тощо. Перелік порушуваних прав людини під час збройного конфлікту не є та не може бути вичерпний, оскільки він цілком залежить від конкретної ситуації, сторін конфлікту, його мети, засобів та способів ведення бою.

Так за загальним правилом функцію захисту прав та свобод людини та громадянина бере на себе держава, на території якої така людина перебуває. Зокрема в Конституції України закріплено положення про те, що Кабінет міністрів України «вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина», а Президент України виступає гарантом таких прав [1, ст. 102, 116]. Щодо захисту прав людини в умовах збройної агресії, у тексті самої Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод викладене наступне: «Під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» [2, ст. 15], тобто передбачено можливість обмеження прав людини за умов, визначених у статті, що в свою чергу не розповсюджується на положення ст.ст. 2, 3, 4, 7. Вказані приклади стосуються

поведінки держави, у відношенні до свої громадян та осіб, що перебувають на її території. Однак, під час будь-якого конфлікту між державами, може виникнути ситуація, яка виражається у тривалому відведенні території держави, що обороняється до держави, що наступає, разом із населенням, що там перебуває, або віднесення території до так званої оспорюваної. Таким чином виникає колізія, яка виражається, у тому, що громадяни, які перебувають на такій території не можуть отримати належного захисту своїх основоположних прав, в тому числі виникає питання щодо суб'єкту, на якого покладається обов'язок відшкодування порушених прав людини.

Так, Міжнародний суд ООН, у своєму рішенні від 1986 року по справі «Нікарагуа проти США» розробив концепцію «ефективного контролю», яка виражається у відповідальності держави за дії осіб або групи осіб, якщо буде доведено, що вона здійснювала ефективний контроль над військовими або воєнізованими операціями, під час яких особи скоїли ці правопорушення.

В подальшому така концепція також застосовувалась Європейським судом у справі «Грузія проти Росії». У даній справі Грузія стверджувала, що в ході нападів російських військ та сил, що знаходились під їх контролем, сотні цивільних осіб були поранені, вбиті, затримані або зникли безвісти, майно та домівки тисячі цивільних осіб були знищені, а більше 300 000 осіб були змушені покинути Абхазію і Південну Осетію, що на думку заявника понесло за собою порушення ст.ст. 2, 3, 5, 8 і 13 Конвенції. Однак у даній справі вказана концепція «ефективного контролю» мала дещо територіальний характер, оскільки основним завданням заявника було доведення, що саме внаслідок контролю Росією територій Південної Осетії та Абхазії було порушено права людей. «У своїх зауваженнях Уряд-відповідач визнав значну російську військову присутність після припинення військових дій і представив численні свідчення, що вказують на масштаби економічної та фінансової підтримки, яку Російська Федерація надавала і продовжує надавати Південній Осетії та Абхазії. Місія ЄС зі встановлення фактів також вказала на відносини залежності не тільки в економічному і фінансовому плані, а й у військово-

політичному; надана нею інформація також свідчить про існуючі раніше відносини підпорядкування між сепаратистськими утвореннями і Російською Федерацією, які зберігалися протягом всієї активної фази бойових дій і після їх припинення. У своєму звіті місія ЄС зі встановлення фактів згадала про «повзучу анексію» Південної Осетії і Абхазії Російською Федерацією [3, с. 3].

За результатами чого, суд визначив, що Російська Федерація здійснювала «ефективний контроль» над Південною Осетією і Абхазією в період з 12 серпня по 10 жовтня 2008 року. Однак, незважаючи на даний висновок, на теперішній час остаточного рішення Суду по даній справі немає та слухання тривають.

Таким чином можна дійти до висновків, що механізм захисту прав людини, які було порушено внаслідок збройної агресії є питанням, що потребує подальшої розробки та дослідження. Даний факт обумовлюється тим, що на теперішній час не існує ефективного механізму, який у розумні строки міг би забезпечити певне відшкодування порушених прав. У зв'язку із чим на даний момент неможливо казати про повноту та своєчасність захисту порушених прав людини, внаслідок збройного конфлікту.

Джерела:

1. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

3. CASE Georgia v. Russia
URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:\[%22001-207757%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:[%22001-207757%22]%7D)

Науковий керівник: Сурілова Олена Олексіївна д.ю.н, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»